1991.
Január 09.

A „lakiteleki szellem”

Az első lakiteleki tanácskozáson elhangzottak iránt ma is élénk az érdeklődés, nem csillapodnak a „lakiteleki szellem” mibenléte körüli viták. Ki így, ki úgy hivatkozik rá, idézi az 1987. szeptember 27-i tanácskozáson saját maga vagy mások által elmondottakat. A több mint száz értelmiségi tanácskozásának hiteles jegyzőkönyve aligha hozzáférhető: gépelve és sokszorosítva, csupán néhány példányban jelent meg, nyomtatásban még soha.

A Társadalmi Szemle most igazi politikai csemegét kínál: februári, majd márciusi és áprilisi számában — elsőként — válogatást tesz közzé a Biró Zoltán, Csurka István és Für Lajos szerkesztette jegyzőkönyvből. Közli a beköszöntő, a referátum, valamint három korreferátum és 17 felszólalás teljes, szó szerinti szövegét, amelyek együttvéve hiven tükrözik a sokszínű eszmecserét.

A következőkben a beszédekből közlünk részleteket. A szövegeken mi sem változtattunk, csupán a jegyzőkönyv helyesírásán javítottunk. A terjedelmi kényszer szülte kihagyások helyét három ponttal jelezzük.

LEZSÁK SÁNDOR:

Félek a rossz politikától, a csicsergő elméletektől

... Törvényszerű, hogy e baráti találkozó megszerveződött... Választ kell adnunk arra a sorsunkat eldöntő kihívásra, amelybe a magyarság története során immár sokadszor kényszerült... Nagy László szavait hívom ide: „A torkon vágott forradalmak pirosát és gyászát viseljük belül.” Az újabb torokra mért ütés végzetes, önmegsemmisítő lehet. Emiatt félek a rossz politikától, akármilyen címen is lépjen föl. Félek a népet ámító politikus paranoid hajlamától, a kitenyésztett eszközemberektől, a rejtőzködő beavatkozástól, a tehetetlenségtől, a tájékozatlanságtól, félek a gyáva politikustól, a csicsergő elméletektől, a tárgytalan szorongás állapotától, a helyi kis túszdrámáktól, a provokációtól, a rémhírek képződésétől, a valóságot megtagadó, bűntudatkeltő kampányoktól...

Ez nem a sarokba szorított, hanem a cselekvésre elszánt ember félelme, féltése... ez a fölismert félelem ad mégis biztonságot, cselekvő nyugalmat. E nyugalom és az oly sokat hiányolt, most felerősödő veszélytudat hozott össze bennünket... Életünket teljesen be kell vallanunk, [illegible] ismeretése keves. A magunk együttes cselekvésének gástérre, és... ránézve is hátrányos, kiöli belőle a mozgalom lehetőségét, és egy bürokratikus szervezetté degradálja... A másik nagyon fontos politikai követelmény, hogy az eddig megengedő, liberális érdekkövetés helyére demokratikus és tagolt érdekképviselet lépjen, amely világossá teszi az érdekviszonyokon túl az orientáció lehetőségeit is, az alternatívák kidolgozásának lehetőségeit... Különösen fontosnak tartom... egy olyan egyesületi törvény megalkotását, amelyik az egyesülést alanyi joggá változtatja, és nem engedélyhez kötött, belátáson alapuló döntéshez... követelmény... a parlament helyének, szerepének, funkcióinak újragondolása a népszuverenitás elve alapján... visszaállítva a parlament törvényhozói szerepét teljeskörűen, a kormány ellenőrzésére hivatott szerepét... A parlamentben szervezetekkel is alátámasztva kell az érdekképviselet kifejeződését lehetővé tenni...

... szeretnék egy-két szót elmondani az alternatívák lehetőségéről... Hogy tudniillik vagy a hivatalos törekvések támogatása, vagy ellenzéki magatartás és a tagadás az egyetlen alternatíva... tudjuk, hogy a tagadás oldalán állni nem egyszerűen kényelmetlen, de lelkileg nyomasztó... ebben az alternatívában helyet kell kapnia annak is, aki a tagadás oldalán áll. De [illegible] oldalán állni... elképzelhetőnek tartok egyfajta nemzeti koalíciót... anélkül, ilyen-olyan történelmi vagy egyéb adottságok miatt megosztó előítéleteken, és az ellentétek félretételét tartja a legfontosabbnak... Nem lenne jó — és ebben nekünk értelmiségi felelősségünk is van —, ha az irányíthatatlan indulati elemek vennék át a terepet, és ezek szaporodnának, hanem ezen indulatokat is a maguk történelmi összefüggésében megértve jóindulatra lehetne fordítani azokat a nemzet kibontakozásáért...

CSURKA ISTVÁN:

Magyarságra és népre tekintő antikatasztrófa-programot!

Nem hiszem, hogy akármelyikőnk is pontosan meg tudná határozni, miért gyűltünk most itt össze. Összeveröződésünkben sok a kimondhatatlan lelki indíték... Mintha valami nagy vesszély fenyegetne bennünket személy szerint is, és együttesen is, mint magyarokat... Mi ez a nagy veszély?... nemcsak gazdasági és nemcsak politikai, hanem sokkal több annál: egy nagy, mindent felégető nemzeti katasztrófát érzünk közeledni... Mi ez a katasztrófa, hogyan fog bekövetkezni?...

Van egy szó, egy fogalom a magyar tudatban... Ez a szó a nemzethalál. Mikor az ajkunkra tolul, szinte várjuk, hogy letorkoljanak miatta, mondván, hogy romantikus, idejétmúlt rémlátás, tudománytalan fantazmagória. Pedig jelen van az életünkben, nemcsak fogyásunkban, kivérzésünkben, hanem napról napra való történésként is, amennyiben a határainkon kívül élő magyarságnak a sorsában még fel merjük ismerni a magunk sorsát... Lemondunk magunkról. Hallgatunk és lapulunk. Szégyelljük magyar mivoltunkat... Ezen az úton pincérnemzet leszünk. Pincérnek lenni nagyon tisztességes foglalkozás. Senkit sem akarok megbántani, nagyon sok pincér ismerősöm és kedves emberem van, de egy nemzet azért mégsem süllyedhet a saját hazájában pincérstátusba.

[illegible] mivel kell szembenéznie a sötéten látásán megedzett magyar tekintetnek? Egy meghatározó jelentőségű [illegible] nemzettest erőszakos kivérzésével, elhalásával és beolvadásával! [illegible] a nemzet megmaradásával, kettészakadásával és lezüllésével párosult atalakulásával belföldön. Ebből megvan az a lakosságtömeg, amit népnek lehet tartani. A magyar társadalom még nem jutott el a polgáriasulásnak, a civilizációnak és a demokratikus fejlődés adta konformizálódásnak arra a fokára, amikor már csak fenntartásokkal, körülírásokkal lehet népről beszélni, ... ezek a gürcölő milliók tartják el ezt az országot... Ha ezeknek a milliónak nem tudunk valami új földosztással, szellemi földosztással és gyakorlatival is, ha kell, jövőképet felrajzolni, akkor a magyarság menthetetlen. Ez a másik ok, amiért a megmaradási programnak népre tekintőnek kell lennie...

... a megmaradás programja legfeljebb csak érintőlegesen gazdasági, és ugyanígy csak részben politikai program, viszont teljes egészében szellemi, kulturális és nevelési és főleg erkölcsi. Az antikatasztrófa-program is reformprogram, de távlatából következően nem azonos az eddig meghirdetett és elföldelt reformprogramokkal... Ennek ellenére nincs más lehetőség, mint reformpártinak lenni... aligha is tehetünk mást, mint hogy befogjuk magunkat a lehetséges részprogramok szekere elé, és igyekszünk megragadni minden kis esélyt, ami reményt nyújt a katasztrófa elkerülésére.

GOMBÁR CSABA:

Hozzászokni a pártelvű pluralizmus körülményeihez

... mindez a kérdés, ami itt felmerült: a párt és az állam viszonyával, a félelem kérdésével, az alternatívák képződésével stb. kapcsolatban... olyan kérdések, amelyeknek a megoldása csak a pártelvű pluralizmus alapján létezhet, amelynek intézményesülnie kell, amelynek a technikája ki kell, hogy alakuljon, és hát körülbelül ez a fogalom az, ami egyébként is a történetileg kialakult szabadságvágyainkat, igényeinket, problémáinkat jelen pillanatban mint korszerű vagy divatos fogalom átfogja...

... ezek a bizonyos elméletek, amelyekkel kínlódunk jelenleg, háromfelé ágazódnak el... Az egyik irány az, amikor úgynevezett pártosodó érdekvédelemről van szó, te- [illegible] gionális, országos érdekvédelmi szervezetek nem egyszerűen az általuk jogosítványként kapott területet, réteget vagy csoportot képviselik, ha- [illegible] belül a magyar politikai hagyományok árnyalatosan kell hogy tagolódjanak és érintkezzenek... És ami mindannyiszor megszületett, amikor nem koncesszióként gyakorolták ebben az országban a politikát, amikor az emberek merték megfogalmazni önmagukat. Akkor kiderült, hogy ez a társadalom sokakaratú, és minél inkább kifejeződhet ez a sokakaratúság, egészen az egy szem ember autonóm véleményéig, annál inkább megmutatkozik egymás szabadsága iránti tiszteletünk...

Én igenis hangsúlyozom azt a tényállást, hogy Magyarország Európában van... valamennyi fogalmunk, tudományos fogalmaktól a teológiáig, a nemzetfogalomtól a szociológiai fogalmakig európai diskurzus eredményei. Ebbe az európai diskurzusba el vagyunk híva... mindenekelőtt olyan európai közösségként, amely megfogalmazza a maga különös elképzelését nemcsak a múltjáról, hanem a törekvéseiről, a stratégiájáról, a jövő elképzeléseiről.

... Van egy hosszú trendje a mi történelmünknek, és ez a hosszú trend a lelki függetlenek, a polgárosulás terjedésének az útja, az, amely a magyar társadalom minden egyes polgárát — függetlenül bárminemű karakterisztikumától — egyenjogú részesévé teszi a közbeszédnek, és erkölcsileg lehetetlenné teszi a politikai beszéd jogának bármiféle monopolisztikus fenntartását egy politikai közösség javára. Az egypártrendszert ebben az értelemben predemokratikus, prepolgári, elmaradott rendszernek tekintem.

... üdvözölném egy olyan népi politikai csoportosulás, kulturális csoportosulás önmegfogalmazását, amely kezdeményező lehetne abban..., hogy a magyar pluralizáció alakot öltsön, hogy ne csak elvont lózung legyen, hogy megjelenjünk mindannyian a magunk valóságában, és hogy egymás számára érthetőkké legyünk...

CZAKÓ GÁBOR:

Ne kísérletezzünk az ember-nyulakkal!

Európának egy ideje vezető eszméje a mengeleizmus, a kísérletek átterjesztése a természettudományokból a vallásba, a politikába, a művészetbe félelmetes és visszariasztó, mégis éltünk vele, élnek vele, élnek velünk. A mengeleizmus lényege: emberkísérlet másokon. Az [illegible] nem engedi meg, hogy akár a Pénz századából szemrevételezzük ennek a dühödt istenpótlékeszmének a próbálkozásait az utópisták falanszstereiben, az újvilágszek-